

ANALYSE AF DEN KULTURHISTORISKE UDVIKLING I BØRNE-TV FRA 1970'ERNE OG FREM TIL EFTER MONOPOLETS FALD

Fahrudin Dino Avdibegović

Siden fjernsynets ankomst i de danske dagligstuer i 1951 er der sket en væsentlig udvikling på det teknologiske, distributions- og indholdsmæssige felt. Formålet med denne opgave er at analysere den kulturhistoriske udvikling i dansk børne-tv fra 1970'erne og frem til efter monopolets fald med empirisk afsæt i Danmarks Radios børneprogrammer: tv-julekalenderen *Kender du Decembervej?* (1967), samt det nutidige børneprogram *Lille Nørd*. Jeg vil lægge hovedvægt på, hvordan man formidlede tv-indhold for børn fra DR's monopolperiode (også kaldet *den klassiske public service periode*, jf. Bondebjerg 2001) frem til i dag. På grund af opgavens begrænsede omfang vil jeg kun benytte mig af ét afsnit fra de to ovennævnte programmer.

For at forstå dansk børne-tvs historiske udvikling, er det nødvendigt at nævne i korte træk DR's¹ historik med vigtige begivenheder, der har præget denne institution i dens første 20-30 år og dermed også hele Danmarks tv-landskab.

DR sendte sin første tv-udsendelse den 2. oktober 1951. Helt fra starten var der et udbredt ønske om, at DR skulle være en reklamefri tv-station, fordi man ville undgå kommercialisering af fjernsynet (som det skete i fx datidens USA), da man mente, at DR's primære rolle skulle være af oplysende og dannende karakter. Man fandt inspirationen i Storbritannien og dets public service tv-station BBC, som var "[...] et offentligt finansieret fjernsyn i samfundets og folkeoplysningens tjeneste" (Søndergaard 29).

I starten var programudbuddet begrænset, DR sendte kun få timer nogle dage i ugen, men fra august 1964 overgik man til daglige udsendelser. En

gradvis popularitet af DR's sendeflade og udbredelse af tv-apparater i danske hjem førte til reorganisering af DR. I slutningen af 1950'erne blev tv-virksomhed knyttet tættere sammen med radio-virksomheden. Den integration viste sig dog uproductiv, så i 1964 blev radio- og tv-virksomheden, på anbefaling af et særligt udvalg, adskilt i hver sin organisation. Tv- og radioloven fra 1973 forpligtede DR på både at fortsat at have formidling og oplysning i fokus, og i højere grad at inddrage underholdning i sendefladen. Med loven fik DR større autonomi i forhold til produktionen og programsammensætningen, men samtidigt blev DR's ledelse yderligere politiseret i kræft af, at politiske partier fik flertal i Radiorådet (Søndergaard 30, 35, 39).

Børne-tv har altid haft en central placering hos DR, da man fra starten havde en forestilling om, at børne-tv skulle være med til at opdrage og danne børn til senere at blive voksne:

"At man lavede programmer for børn var begrundet i en idealistisk oplysningstradition, der foreskrev, at der burde være tv for og om alle [...] Man ønskede at vise, at børn var i stand til at udrette en masse ting, først og fremmest fordi de bestræbte sig på og var på vej til at blive voksne [...]." (Christensen 69)

I de første tyve år af dansk børne-tv blev der brugt en autoritær tone overfor børn, og de blev i høj grad betragtet som en homogen gruppe, hvor man ikke tog større hensyn til børns forskellige aldre. Fra midten af 1960'erne gjorde man et definitivt opgør med en såkaldt fjernsynsfascination, hvor man fra nutidens perspektiv ikke stillede store krav til tv-indhold da tv-sening var en oplevelse i sig selv, og man begyndte at se på børnene som aktive og selvbevidste tv-seere. Mod slutningen af årtiet *"begyndte man i stigende grad at fokusere på børnene som individer, der havde en egen og særlig stemme, som det var vigtigt at få frem på tv-skærm"* (Christensen 74).

Tv-julekalenderen *Husker du Decembervej?* blev sendt for første gang den 1. december 1967. I den første afsnittet ses kvindelige tv-vært og dukken som introducerer tilskueren for dagens program. Tv-værten fører ordet med en seriøs stemme, der sammen med hendes positur viser, at

hun har en autoritær og oplysende rolle i programmet. Hun har en moderlig interaktion med dukken, men kvinden er for det meste fokuseret på kameraet, og i mindre grad på drengedukken. Dukken portrætteres ret endimensionelt og den har en ret statisk rolle, der adlyder hvad kvinden siger til ham. Men dukken har trods alt sin "egen" stemme, der både svarer til tv-værten og har sin egen mening.

Set i det historiske perspektiv kan man sige, at den narrative stil er stadigvæk ret formalistisk og forbeholden, og der er ikke plads til ret mange improviseringer.

Gennem 1970'erne var børnenes aktive liv og kropslige bevægelse et centralt tema i børneprogrammer. Selvom man gik væk fra det belærende aspekt, havde programmer et pædagogisk præg, som skulle vise børnene vigtigheden af fysiske aktiviteter. Desuden begyndte man at præsentere børn for reelle samfundsmæssige forhold og problemer som fx trafik, forurening og fattigdom (Christensen 79). Med andre ord mente man, at børnene havde krav på at blive informeret og konfronteret med samfundsudfordringer. De skulle gerne være parate til at indtage rollen som medansvarlige samfundsborgere. Indholdet i børneprogrammer som *Panorama* (1972-73) og *Klokken fire* (1974-76) havde en journalistisk form, tilrettelagt børns perspektiv (Christensen 80). I det danske børne-tv var der ikke mange emner man ikke kunne tage op og præsentere for børnene. Udover indførelsen af samfundsrelaterede emner i 1970'ernes børne-tv, begyndte man i højere grad at benytte sig af humor og satiren i børneprogrammer. Danske børn kunne via børneprogrammer opleve i stigende grad latterliggørelse af voksne og deres handlinger. Dette var med til, at børnene endeligt betragtedes som et adskilt publikum fra alle andre tv-publikumsgrupper (Christensen 81).

I 1980'erne "eksperimenterede [programmerne] med tv-mediets muligheder. Det resulterede i en bevidst metarefleksiv stil baseret primært på forudsigelighed." (Christensen 85). Med andre ord kan man se spor af en slags senmodernistisk tilgang i børneprogrammerne, hvor man gennem humor og satire på reflekterende og uhøjtidelig vis præsenterer børnene for virkeligheden og deres egen tilværelse i samfundet.

Med afskaffelsen af DR's monopol blev underholdningen og kommer-
cialiseringen en stor og konstant del af dansk børne-tv, hvor både TV2,
TV3 og TV Danmark havde en afgørende rolle. Dansk børne-tv blev og-
så i stigende grad præget af udenlandske programmer, serier og musik,
men trods en stærk konkurrence formåede DR at beholde en stor del af
sine børneseere helt frem til i dag.

Hvis vi tager *Lille Nørd* som et eksempel fra moderne børne-tv, kan vi
se, at både tv-produktion og skuespil er væsentlig anderledes i forhold til
førnævnte tv-julekalender *Husker du Decembervej?* og andre tidligere
børneprogrammer.

Værterne i *Lille Nørd* er to unge voksne, Anders og Katrine. Det er iøj-
nefaldende, at de ingen autoritære roller har, og at de opfører sig i høj
grad som børn (de leger sammen hele tiden og indtager forskellige roller,
laver sjove lyde og grimasser). Værterne befinder sig ofte på børnenes
niveau², især når de henvender sig til børn. De fører en slags "samtaler"
med børn i kraft af, at de kigger i kameraet, mens de taler, stiller spørgs-
mål og lader som om de får et svar tilbage. Når Anders og Katrine taler
sammen, lyder de ofte som (pjattede) voksne. I sådanne situationer har de
en "voksenrolle" og ter sig umiddelbart ikke helt som børn. Der er en ret
kompleks form for formidling, hvor værterne skifter mellem forskellige
former for kommunikation (voksen til voksen, "voksenbarn" til "voksen-
barn", "voksenbarn" til kamera (børn)...) Men der er også et par ligheds-
punkter med den kvindelige tv-vært fra *Husker du Decembervej?* Både
Anders og Katrine holder en konstant kontakt med kamera (og dermed
børnene), når de taler med hinanden. *Lille Nørd* har stadigvæk en oplys-
ningsfunktion, men værterne "lærer" gennem deres leg og erfaringer,
mens tv-værten fra *Husker du Decembervej?* har en tydelig voksen og
autoritær rolle.

Lille Nørds værter udgiver sig for at være forskellige dyr (her hesten³)
ved at "leve" sig ind i rollen som dyret, og "opleve" hvordan hesten op-
fører sig i forskellige komiske situationer.

Moderne dansk børne-tv som *Lille Nørd* har tilsyneladende flere for-
mål: at underholde, aktivere og oplyse børn om dyr og mennesker via leg
og sang, mens fx samfundsmæssige forhold og problemer er helt fravæ-

rende. I formen er *Lille Nørd* meget dynamisk, da der hurtigt skiftes mellem kameravinkler, scener og situationer, og værterne er forholdsvis hurtignakkende. En verden til forskel i forhold til børne-tv fra dengang billeder på fjernsynet var sort-hvide.

Noter

¹ Danmarks Radio hed Statsradiofonien frem til 1959 (Søndergaard 35-36). Jeg benytter mig dog af betegnelsen *Danmarks Radio* og *DR* igennem hele opgaven for at undgå evt. misforståelser.

² *Lille Nørds* målgruppe er børn mellem tre og seks år, jf. DR's artikel "*Lille Nørd er blevet mere rå i tonen*" fra den 9. februar 2010:

http://www.dr.dk/OmDR/Lytternes_og_seernes_redaktoer/kritikkens_top_20/2009_2.halvaar/0209162041.htm

³ I *Lille Nørds* afsnit fra den 25. november 2012 er hovedtemaet hesten og ridning.

Litteratur

Bondebjerg, Ib, Klaus Bruhn Jensen. *Dansk mediehistorie: 1960-1995*. Vol. Bind 3.

København: Samfundslitteratur, 2001. 4 vols.

Christensen, Christa Lykke. "Børne- og ungdoms-tv." *Dansk tv's historie*. Red. Stig Hjarvard.

København: Samfundslitteratur, 2006. 65-104.

Kender du Decembervej? (01:24). *Danmarks Radio*. 1. december 1967. Web. 22. november 2012.

<http://www.dr.dk/bonanza/serie/boern/Kender_du_decembervej.htm>.

Lille Nørd. *Danmarks Radio*. 25. november 2012. Web. 25. november 2012.

<www.dr.dk/tv/se/lille-noerd/lille-noerd-56>.

Søndergaard, Henrik. "Tv som institution." *Dansk tv's historie*. Red. Stig Hjarvard. København:

Samfundslitteratur, 2006. 25-64.